

В.П. Козирєва,
кандидат юридичних наук,
А.П. Гаврилiшин,
кандидат юридичних наук

ПІДСТАВИ ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

У статті розглядаються підстави щодо порушення справи про банкрутство в Україні та авторські погляди на вирішення цих проблем.

Ключові слова: провадження, неплатоспроможність, банкрутство.

Порушення справ про банкрутство – це виключна функція господарських судів України, які розглядаються ними за місцезнаходженням боржника. Право на звернення до господарського суду із заявою щодо порушення справи про банкрутство мають боржник і кредитор.

Підстава – це сукупність таких юридичних фактів, які вказують на наявність неплатоспроможності або банкрутства суб'єктів господарювання.

Законодавство про банкрутство визначає підстави порушення провадження у справі про банкрутство. Разом з тим, судова практика не дає однозначної відповіді на питання щодо підстав порушення провадження у справі та переліку тих документів, якими вони підтверджуються. Ці питання мають актуальний характер, оскільки, неналежне з'ясування обставин під час порушення справи про банкрутство порушує законні інтереси як боржника, так і кредиторів.

В українській юридичній науці продовжується складний процес формування інституту неплатоспроможності (банкрутства). Однак, цей процес багато у чому ускладнюється не тільки нечіткістю правових норм, але й теоретичним обґрунтуванням деяких принципово важливих питань, пов'язаних із спірністю окремих підстав порушення провадження у справі про банкрутство, висунутих сучасними дослідниками.

Над цими питаннями працювали/працюють такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як: О.М. Бірюков, Є.А. Васильєв, Б.М. Грек, В.В. Джуль, В.К. Мамутов, Б.М. Поляков, В.Ф. Попондопуло, Д.М. Притика та інші.

Закон України «Про банкрутство» від 14.05.1992, визначав банкрутство як пов'язану з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього строк пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом. Чинне законодавство України

також містить визначення поняття «банкрутство». Проте, поряд з ним законодавець дає визначення поняття неплатоспроможності, тим самим змінюючи поняття банкрутства. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі Закон) від 30.06.1999, банкрутство визначається як визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури, а неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Тобто, за чинним законодавством України з початку виникає неплатоспроможність боржника, а потім за наявності певних умов (неможливості відновлення платоспроможності та задоволення визнаних судом вимог кредиторів) – банкрутство.

Необхідно зазначити, що зарубіжні науковці виділяють ознаки та критерії «банкрутства». Під ними розуміють фактори, за наявності або відсутності яких вирішується питання щодо порушення провадження у справі про банкрутство [1, с. 47 – 52]. Деякі вчені виділяють лише ознаки банкрутства, поділяючи їх на внутрішні та зовнішні [2, с.120 – 125] або суттєві та зовнішні [3, с. 15].

Ми виходимо із того, що підстави порушення справи про банкрутство передбачені у ч. 3 ст. 6, ст.ст. 51, 52, 53 Закону. До них відносяться:

1) безспірні вимоги кредитора до боржника, що сукупно складають не менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати;

2) незадоволення вимог кредиторів протягом тримісячного терміну після встановленого для їх погашення строку;

3) вартість майна боржника – юридичної особи щодо якої власником прийнято рішення про ліквідацію недостатня для задоволення вимог кредиторів;

4) громадянин-підприємець – боржник або керівні органи боржника – юридичної особи відсутні за їх місцезнаходженням або у випадку ненадання боржником протягом року до органів державної податкової служби згідно із законодавством податкових декларацій, документів бухгалтерської звітності, а також за наявності інших ознак, що свідчать про відсутність підприємницької діяльності боржника. Заява щодо порушення справи про банкрутство відсутнього боржника може бути подана кредитором незалежно від розміру його вимог до боржника та строку виконання зобов'язань;

5) керівник боржника має право подати заяву про порушення справи про банкрутство боржника з метою проведення керівником процедури санації до подання кредиторами заяви про порушення справи про банкрутство за таких умов:

– за наявності рішення органу, до повноваження якого, згідно з законодавством або установчими документами боржника, віднесено право приймати рішення щодо звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство боржника, а у випадку, якщо такі повноваження не визначені, – за наявності рішення органу боржника, до повноваження якого віднесено прийняття рішення щодо реорганізації чи ліквідації боржника;

– за наявності плану санації та письмової згоди кредиторів, загальна сума вимог яких перевищує п'ятдесят відсотків кредиторської заборгованості боржника згідно з даними його бухгалтерського обліку, на впровадження зазначеного плану та на призначення керуючим санації керівника боржника.

Згідно з першою підставою банкрутства, безспірні вимоги кредиторів, у розумінні ст. 1 Закону – це вимоги, визнані боржником, інші вимоги кредиторів, підтверджені виконавчими чи розрахунковими документами, за якими відповідно до законодавства здійснюється списання коштів із рахунків боржника. Якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) складають суму,

що не досягає зазначеного рівня, справа про банкрутство не може бути порушена.

Закон вказує на те, що вимоги кредиторів повинні мати грошовий характер. Але слід пам'ятати, що згідно із ст.1 Закону до складу грошових вимог не включаються зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадянина, зі сплати авторської винагороди, перед засновниками (учасниками) боржника – юридичної особи, що виникають з такої участі, а також збитки, заподіяні внаслідок невиконання грошових зобов'язань, неустойки (штраф, пеня).

Зазначені умови стосуються грошових вимог ініціюючого кредитора при подачі заяви до господарського суду. За цими вимогами провадження у справі не порушується, але всі ці грошові вимоги включаються до реєстру вимог кредиторів відповідно до черговості і підлягають задоволенню під час процедур банкрутства (за винятком, ліквідаційної процедури). Проте такі вимоги не враховуються при обліку голосів при голосуванні на зборах кредиторів, та комітету кредиторів.

Законом встановлено тримісячний термін для погашення грошових зобов'язань, але чітко не визначено з якого моменту слід відраховувати цей термін. Зміст ч. 3 ст. 6 Закону дає підстави стверджувати, що початковий момент прострочення боргу слід обчислювати з моменту закінчення строку виконання боржником свого цивільного зобов'язання. Перебіг тримісячного терміну повинен починатися з дати набрання чинності виконавчим документом. Із цього моменту в боржника виникає обов'язок добровільного виконання рішення господарського суду незалежно від вжиття до нього заходів примусового стягнення у виконавчому провадженні. Разом з тим, у постанові Вищого господарського суду України від 17.11.2004 року у справі № 25/105 зазначає, що оскільки виконання виконавчих написів нотаріусів здійснюється державною виконавчою службою, то встановлений Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» тримісячний строк починає свій відлік після пред'явлення виконавчого документа до виконання у державну виконавчу службу та відкриття виконавчого провадження [4, с. 110].

На думку Б.М. Полякова, саме незадоволення кредитора результатами виконавчого провадження є передумовою для ініціювання справи про банкрутство [5, с. 87].

Однією із підстав порушення справи про банкрутство є випадки, коли сума заборго-

ваності перевищує над активами боржника, які належать йому на праві власності або праві повного господарського відання, що свідчить про факт неоплатності боргів. У таких випадках боржник має право звернутися в місячний строк до господарського суду з заявою щодо порушення справи про банкрутство за наявності таких обставин:

- задоволення вимог одного або кількох кредиторів приведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами;

- орган боржника, уповноважений відповідно до установчих документів або законодавства прийняти рішення про ліквідацію боржника, прийняв рішення про звернення в господарський суд з заявою боржника щодо порушення справи про банкрутство;

- при ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість останнього задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі (ч. 5 ст. 7 Закону).

За змістом цих обставин можна зробити висновки, що боржник за їх наявності обов'язково повинен звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство.

Як відзначив В.В. Джунь, відомості про підставу для порушення справи про банкрутство можуть бути спростовані, в тому числі і самим боржником. Суд, отримавши заяву кредитора або боржника, має перевірити наявність допустимих доказів, що містять відомості про неплатоспроможність, і лише після цього порушувати справу про банкрутство боржника [6, с.127].

Дійсно, господарський суд, приймаючи заяву до свого провадження, повинен встановити дані обставин справи, які спростовують такі відомості і відмовити у порушенні провадження у справі про банкрутство, повернувши заяву без розгляду.

Слід зупинитися на кредиторах вимоги яких повністю забезпечені заставою. Їх у судовій практиці називають «заставними кредиторами». Хоча у них є всі підстави звернення із заявою до господарського суду, проте останній відмовляє у прийнятті заяви на підставі ч.2 ст.8 Закону. У випадках, якщо порушується справа про банкрутство за заявами інших кредиторів, то вимоги цих кредиторів до боржника задовольняються першочергово.

У ст. 52 Закону наводиться перелік ознак, за яких проводиться спрощена процедура банкрутства. Факт відсутності боржника (керівних органів боржника) за їх місцем знаходження, припинення ними підприємницької діяльності вказує

на те, що вони стали банкрутами. Президія Вищого господарського суду України у роз'ясненні «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 04.06.2004 року № 04-5/1193 зазначає, що ознаки передбачені ст. 52 Закону є достатніми для порушення провадження у справі про банкрутство.

Заява про порушення справи про банкрутство громадянина-підприємця може бути подана в господарський суд громадянином-підприємцем, який є боржником, або його кредиторами. Заяву про порушення справи про банкрутство громадянина-підприємця можуть подати кредитори, за винятком кредиторів, вимоги яких пов'язані з зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредиторів, які мають вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру.

Кредитори, вимоги яких пов'язані із зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредитори, які мають вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру, мають право заявити свої вимоги в процесі провадження у справі про банкрутство.

До заяви громадянина-підприємця про порушення справи про банкрутство може бути доданий план погашення його боргів, копії якого направляються кредиторам та іншим учасникам провадження у справі про банкрутство.

За відсутності заперечень кредиторів господарський суд може затвердити план погашення боргів, що є підставою для зупинення провадження у справі про банкрутство на строк не більше трьох місяців.

Господарський суд має право, за мотивованим клопотанням учасників провадження у справі про банкрутство громадянина-підприємця, змінити план погашення боргів, у тому числі збільшити чи зменшити строк його виконання, розмір суми, яка щомісячно залишається боржнику і членам його сім'ї на споживання. Вимоги кредиторів щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян, вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру, які не були задоволені в порядку виконання постанови господарського суду про визнання громадянина-підприємця банкрутом або які погашені частково чи не заявлені після визнання громадянина-підприємця банкрутом, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про бан-

крутство громадянина-підприємця у повному обсязі, або в незадоволеній їх частині в порядку, встановленому цивільним законодавством України.

Якщо в результаті виконання боржником плану погашення боргів вимоги кредиторів задоволені у повному обсязі, провадження у справі про банкрутство припиняється.

Спеціальні правила для порушення справи про банкрутство встановлені для страховиків, сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств. Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, застосовуються також до рибних господарств, риболовецьких колгоспів.

Наприклад, підставою для визнання фермерського господарства банкрутом є його неспроможність задовольнити протягом шести місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів).

Заява підприємця-голови фермерського господарства про порушення справи про банкрутство подається в господарський суд за наявності письмової згоди всіх членів фермерського господарства.

Факт існування підстав для порушення провадження у справі про банкрутство боржника ще не означає, що такого боржника буде визнано

В.П. Козирева, А.П. Гаврилішин

Основания возбуждения дела о банкротстве.

В статье рассматриваются основания возбуждения дела о банкротстве в Украине и авторские взгляды на решение этих проблем.

Y.P. Kozureva, A.P. Gavulishun

The grounds of institution of the case about bankruptcy in Ukraine and author's looks on the deciding of these problems are considered in the article.

банкрутом. Вони вказують на нездатність особи після настання встановленого строку, виконати грошові зобов'язання перед кредиторами та є формальними підставами для подачі заяви щодо порушення справи про банкрутство до господарського суду. А завданням останнього, з'ясувати, чи є в діях боржника ознаки неплатоспроможності та банкрутства.

Література

1. *Телюкина М.В.* Признаки и критерии несостоятельности юридических лиц / М.В. Телюкина // Юридический мир. – 1997. – № 11. – С. 47 – 52.
2. *Вавилин Е.В.* Понятие несостоятельности (банкротства) предприятий / Е.В. Вавилин // Правоведение. – 1997. – № 4. – С. 120 – 125.
3. *Попондопуло В.Ф.* Конкурсное право: Правовое регулирование несостоятельности (банкротства) / В.Ф. Попондопуло – М.: Международные отношения, – 2001. – 331 с.
4. *Практика розгляду справ про банкрутство* / [Упоряд. Б.М. Поляков]. – К.: Юридическая практика, 2006. – 336 с.
5. *Поляков Б.М.* Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування / Б.М. Поляков. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка », 2005. – 240 с.
6. *Джунь В.В.* Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні. Монографія.– Вид. друге, випр. і доп./ В.В. Джунь. – К.: Юридическая практика, 2006. – 384 с.